

zépiskola reformja úgy, hogy közben ne gondoljon az odakerülő tanulók társadalmi ellenlábasaira: a puszttárról bádott gyerekekre s a nagyvárosira, kinek lelkében fikció mindaz, ami a másik számára egyedül jelenti a valóságot? A példákat folytatja és ezzel is utal a legfőbb tennivalóra, az egység helyreállításának szükségességére. Ezt azonban nem lefelé, hanem fölfelé kívánja megvalósítani: a 20. század kultúrájának osztatlan egészét kell megadni miniatűrben mindenkinek s minél részletesebben azoknak, akik erre tehetségük szerint — nem pedig geográfiailag vagy anyagi lehetőségeik alapján! — alkalmasak. Az általános kulturáltság mellett azonban Karácsony feltétlenül szükségesnek tartja a tagozódást is, különösen a középosztály és a felső réteg iskoláiban. Az előbbi szakiskolákat, azok gazdag változatait igényli, míg az utóbbi számára minden iskola csak az egyetem előkészítőjeként jöhet számba. Az egyetem — szerző felfogásában — merőben különbözik a jelenlegi „*indogermán*” egyetemtől. Teljes anyagi függetlenség, filozófikus emelkedettség, párbeszédesebb oktatási mód, tanárhoz kötöttség és a tanulók részéről egyetlen indítékként a kíváncsiság, tudásvágy jellemzői a magyar egyetemnek.

A hatalmas terjedelmet elfoglaló magyar nyelvvédelem külön érdekessége a könyvnek. E mellett azonban az állandó zamatosság, magyarosság, világos stílus, fordulatszédesség és a személyes élmények átütő ereje teszi a hatalmas kötetet elejétől-végéig élvezetes, sőt izgalmas olvasmánnyá.

Korszerű könyv. Aki a korrallal haladni akar, el kell olvasnia és e könyv ismeretében szabad egyedül magyar pedagógusnak véleményt formálni mindazokról az iskolai reformokról, amelyek manapság egymást követik.

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

Két új angol nyelvtankönyvről. (*Harold E. Palmer: A Grammar of English Words. London, Longmans, 1938. XVI+300 old. 5 shilling és Grattan-Gurrey - Moon: Grammar at Work. Part I. London, Longmans, 1939. XII+116 old.*)

Az angol nevelés évszázados hagyományai között előkelő helyet foglal el az ékesszólásra, illetőleg a tömör, de tárgyhoz szóló és eredményes beszédre való nevelés. A 17. század puritán iskolái már tudatosan törekedtek az országgyűlésben és a szöszéken majd hatásossá váló előadásmódnak a gyermekkorban történő elsajátítására. A public school-ok vitatkozó klubjai ugyanezt a célt tűzték maguk elé és a 18. század folyamán olyan szónokok nőttek padjaikból, mint Walpole, az idősebb Pitt és Burke. A demokratikus szellem különösen kedvezett a további fejlődésnek; és eredményesen kifejlesztette az élőbeszéd kultuszát. A Hyde Parkban látható szónoki emelvények, ahol bárki bármiről szabadon nyilatkozhatnak, londoni különlegesség számba mennek ugyan, de azért országszerte ugyanaz a beszéd szabadság és beszélőkedv uralkodik, csak éppen az emelvények hiányoznak.

Ezért az angol nevelők kívánsága az, hogy növendékeik „minél gyorsabban fogják fel a nyelvi jelenségeket, kifejező szavakat használjanak és tudatában legyenek a nyelvben rejlő egyszerű lehetőségeknek... fogják úgy fel a nyelvet, mint plasztikus anyagot, mellyel élvezet dolgozni és amely nagy hatások keltésére és árnyalati különbségek kidomborítására egyaránt alkalmas.” (*Grattan-Gurrey-Moon: VII.*) Egyszóval „nyelvtudatosságra” akarják nevelni a gyermeket, megértetik vele az angol nyelv sok apróbb szeszélyét, hogy annál biztosabban uralkodhassék fölöttük: részletes és szilárd nyelvtani alapot adnak neki, amely aztán kibírja a szép és eredményes beszéd épületét.

Palmer könyve az egyes szavak oldaláról közelíti meg ezt a célt, tehát nem nyelvtani formákat, kategóriákat tárgyal, hanem betűrendben halad végig körülbelül 1000 „vezérszón“ (a valósággal forgalomban lévő angol szavaknak majd egyhuszada) és mindegyikhez hozzáadja a vonatkozó nyelvtani tudnivalókat. Mintegy nyelvtani miniatűröket ad, melyek mind befejezett, kerek egészet alkotnak a megelőző és rákövetkező képecske nélkül is. Ezek a képecskék aztán abban különböznek a megszokott szótári összeállításoktól, hogy nem a rendkívüli, a különös vagy a furcsa kifejezéseket foglalják össze, hanem éppen a mindennapos használatban tapasztalható nehézségeket szüntetik meg. Ilyen nehézség pedig sok van az angolban. Ugyanaz a szó lehet pl. előljáró, határozó és kötőszó, mint a *since*. Ugyanannak a szónak lehet két vagy több értelme, amelyek homlokegyenest ellentétesek is lehetnek: a *think* szó jelentheti a gondolkozást, az átgondolást, a ráemlékezést, a vélekedést, a valaminek tartást stb. Sok szó nem egy, de többféle „mondat-minta“ szerint használható, mint azt mondjuk a *wish* szó mutatja: *wish something*, *wish for something*, *wish to do something*, *wish somebody to do something*, *wish that something (would happen)*. Sok szó ugynevezett „anglicizmusokat“ is alkot, vagyis egy vagy több szóval együtt olyasmit jelent, ami aligha volna levezethető az egyes alkotórészek értelméből: gondoljunk csak olyan kifejezésekre, mint a közismert *how do you do* vagy *carry on*, *as a matter of fact*, *let alone* stb. Végül minden szó tagja lehet összetett szónak is, amelynek értelme megint nem azonos az összetevők összegével: $a + b$ nem egyenlő $a + b$, mint ahogyan a *blackboard* se nem „fekete“, se nem „deszka“, a *man-of-war* pedig nem a „háború embere“, a katoná, hanem a hadihajó. (A példákat lásd Palmer IV.) Mindezek az apróságok, amelyek az angol gyermek számára bosszantó tévedések forrásai, az idegen anyanyelvű angolt-tanuló részére pedig áttörhetetlen bozótot alkotnak, mind együtt vannak az egyes vezérszók alá foglalva és rendkívül megkönnyítik az eligazodást.

Minden vezérszónál megtaláljuk az összes ragozott formákat, (a szokványos formákban dolgozó szótár csak a legfőbbeket adja, a többbit fáradtságos lapozgatás után található csak meg a megfelelő nyelvtani paragrafusban) a nyelvtani funkciókat, (pl. főnév és ige, határozó és jelző) a rendes és rendhagyó származékszavakat a különböző jelentéseket, az anglicizmusokat, (amelyeket bizony legjobban úgy feleltünk és megtanultunk, mint összetett, de egyértelmű szavakat) és a „mondatmintákat“, amelyek szerint a szó használható. Különös és tudomásunk szerint egyedülálló felvilágosítást kapunk az igevonzatokról is. Palmer úgy találja, hogy legalább 27-féle módja van az igék mondatbeli használatának; mint ige + tárgy, ige + infinitívus vagy ige + tárgy + infinitívus stb. Ezt a 27-féle módot példákkal világítja meg, és a szótárban jelzi, hogy melyik minta szerint használható. A különböző rendhagyó, igékből használatban lévő alakok — összesen 24 — mint *am*, *is*, *did*, *would*, *need used*, stb., amik az első hónapokban, sőt később is sokszor kétségbeesésbe kergetik az angolul tanulót, mind sorra kerülnek és használatukat és különlegességeiket példák világítják meg.

Grattan-Gurrey-Moon könyve már inkább megközelíti a hagyományos nyelvtankönyveket, mint Palmer-é. Itt mégis találunk legalább 14 fejezetet, amelyek mind egy-egy nyelvtani kategóriát tárgyalnak. Azonban egészen új az egyes fejezetek feldolgozása; A szerzők véleménye szerint a nyelv tanulmányozása nem szabad, hanem csak a mondatba kerülő szavak formáinak, szerkezetének és működésének tanulmányozására szorítkozzék, hanem ki kell terjeszkednie a szavak értelmére is. És azonkívül a nyelvtan nem lehet öncélúvá, hanem mint a beszédre nevelés eszköze újból

és újból beszédre kell ösztönöznie, beszédet kell indítania. Ezért minden fejezetben párhuzamosan haladnak a nyelvtan, a szójelentések és a gyakorlati felhasználás. Minden nyelvtani óra valami munkához vezet, amelyben a gyermeknek ki kell fejeznie önmagát, az előbb tanultak segítségével; dolgozathoz, ahol gyakorolhatja a szavak értelmének megkülönböztetését, vagy olvasmányhoz, ahol megláthatja a szóbanforgó nyelvtani fogalom használatát egy nagy író munkájában. Az V. fejezet, amely az igét tárgyalja, az például leírással kezdődik: tél közepe van, süt a nap, de azért nem olvad a hó, a gyermekek vígan korcsolyáznak a tavon, odébb pedig: a fák között, nagy hólabdaczata folyik. Ehhez kapcsolódik azután a megbeszélés! Ebben a jelenetben mindenki *csinál* valamit, a nap *süt*, a hó még nem *olvad*, páran *korcsolyáznak*, a gyerekek *hólabdáz*nak, stb. Azok a szavak, amik ezt kifejezik, *igék*, Azután gyakorlatok következnek. 1. Tíz-tizenöt mondatból ki kell keresni az igéket. 2. Az osztály csoportokra oszlik és az egyik csoport valami cselekedetet mimel, főz, fest, olvas, nagytakarít, a másik pedig megtalálja hozzá a megfelelő igei kifejezéseket, felírja őket a táblára. Végül megbeszéljük az egészet. 3. Igéket keresnek, mik kifejezik pl. a főzés különböző fázisait, a ruhajavítás cselekmény sorozatát, a táborozás, a strandolás tevékenységeit; igéket, amik a lassú mozgást, a pihenést, a szellemi tevékenységet jelentik meg. 4. Hibás példákat kiigazítatnak. 5. Bizonytalan kifejezéseket biztosra, egyértelműre változtatnak. „Nyelvtani szabályokat“, rideg és érthetetlen meghatározásokat hiába keresünk! Ezzel szemben mindenfelé élénk példák, olvasmányok, gyakorlatok, amik a gyermeki lélekhez közel állanak. Az „amatőr-detektív, akinek jó füle volt“; izgalmas közvetítés az Oxford-Cambridge közötti evezősversenyéről; a vándor állatsereglet leírása (ahol a mondat tárgyának fogalmát olyan példák világítják meg, mint „e'ettük a majmokat“, „az elefánt bekap'a a zsemlyét“ stb.), a hollandiai Jamboree és sok kisebb evő-főző történet mind a legélénkebb érdeklődésre tarthat számot. A könyv 11—12 éves gyermekek számára készült és azt hisszük, sikerült megtalálnia azt a módot, ami a nyelvtant élvezhetővé teszi és ezzel megszünteti a nyelvtanórák közmondásos sivárságát.

Miként használhatjuk fel ezt a két könyvet a magunk munkájában, az angol tanításban? Palmer könyve elsősorban a dolgozatjavításnál használható: nem kell a megfelelő nyelvtani szabályt keresgélünk, hanem a betűrendben megtalált szónál megvan minden, amire csak szükségünk lehet. Szócsoportok összeállításánál, árnyalati különbségek szétválasztásánál is hasznosítható. Nyelvtani ismétléseknek az eredeti megtanulástól eltérő szempontjait is könnyen meríthetjük belőle. (Pl. az igemin-ták, a származtatások, a jelentésváltozások) Grattan-Gurrey-Moon könyve egyenesen érdekes olvasmánynak mondható önmagunk számára is, de gyakorlatainak legnagyobb része kis változtatással iskolai vagy házi feladatnak is beillik. Különösen a felső két osztály egyoldalúan irodalmi anyagát lehet vele felfrissíteni. Talán legnagyobb haszna akkor volna, ha feldolgozási módját a magyar nyelvtan tanításánál alkalmaznánk, de mindenesetre helyén van minden angol tanár könyvtárában is.

Dr. Berg Pál.